

heid heette te worden. Het was een haast onschokbaar, inspirerend geloof. De rechtgeaarde communist verwierp Nederland, die verachtelijke 'bourgeoisstaat': de Sowjet-Unie was in die jaren zijn ware, eigenlijk zijn enige vaderland.

Als politiek nadeel kleefde aan die verbondenheid dat de CPH door andersdenkenden mede-aansprakelijk gesteld werd voor datgene wat in de Sowjet-Unie geschiedde. De openlijke atheïstische propaganda bleef, met berichten over kerkvervolgving, kerkelijke kringen in ons land een gruwel; daar zagen velen in de door de communisten verheerlijkte Stalin de baarlijke duivel. De Sowjet-Unie kende slechts één partij; pers en vakbeweging waren van die partij afhankelijk. Mochten al communisten hun best doen, de 'dictatuur van het proletariaat' af te schilderen als inleiding tot, eigenlijk reeds verwezenlijking van een 'hogere vorm van democratie' – het overtuigde maar weinig Nederlanders, ook in de wereld der arbeiders. Er stak nu eenmaal in de agitatie der communisten, hoezeer ook velen hunner persoonlijk indrukwekkende offers brachten in een volledige overgave aan hun ideaal, een element van aggressieve eigengereidheid dat anderen afschrikte. Bovendien bleef (en ook dat wekte weerstanden) de communistische partij een conspiratief karakter dragen dat niet alléén te maken had met de druk die van het Nederlandse milieu uitging; de partij zelf oriënteerde zich graag op het voorbeeld van Lenins geheime actie vóór hij, in '17, aan de macht gekomen was; zij verwachtte niet anders dan dat ook 'de Nederlandse bourgeoisie' in de onvermijdelijk geachte 'eindstrijd' alle burgerlijke vrijheden zou opheffen; zij stelde zich daar bij voorbaat op in; de aanvallen waaraan zij bloot stond, zag zij als aanvallen op de arbeidersbeweging *tout court* welke alleen maar in hevigheid zouden toenemen, en toen in februari '34 de Oostenrijkse socialistische beweging in een korte, hoofdzakelijk in Wenen gevoerde burgeroorlog verslagen en nadien verboden werd, ging zij, de CPH, ernstig rekening houden met de mogelijkheid dat Colijn het voorbeeld van de Oostenrijkse *Bundeskanzler* Dollfuss zou volgen. In maart gaf het dagelijks bestuur alle partij-formaties opdracht, de archieven te doen verdwijnen, schrijfmachines, stencilapparaten enz. bij weinig bekende leden onder te brengen en naast de gewone post-adressen geheime reserve-adressen aan te wijzen; alle functionarissen moesten voorts voor zichzelf schuil-adressen gaan zoeken.¹ 'De fascistische aanvallen op de revolutionaire organisaties door de regering-Colijn die met de dag toenemen, nopen ons', aldus districtsbestuurder L. Jansen op een huishoudelijke vergadering in

¹ Tekst van de bestuurscirculaire, 12 maart 1934, aan het district Zuid-Holland in CI: *Overzicht 1934*, no. 2, p. 4-6.